

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 15. МАЈА 1877.

ГОДИНА VI.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 27.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свајда о дану сваке представе на по тавака. — Столи за Нови Сад 40, а на страну 60 п. месечно. — Претплати се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разапиље овај лист.

ПИСМА О ГЛУМАЧКОЈ УМЕТНОСТИ.

(Свршетак.)

Ко не зна, да је за превођење, поред речи и граматичког знања, поред тачног сазнавања карактеристичне разлике, особине и финоће оба језика, још неопходно нужно и то, да се ироникне дух авторов, и да је само онај, који разуме цео расположај пишев, кадар дело то још један пут, другим језиком репродуковати? Музичко дело може се отпевати или отсвирати те како коректно у тону и такту, али најлепша места могу ипак звучати хладно, туђински, неразумљиво, пеистинито, а при правом певању или свирању — то ипак бива само код онога, који има дара за дубље разумевање — видимо пред собом са свим друкчију, разумљиву, дивну музичку слику. У школи се при учењу певања и свирања на гласовиру мало пази на разумевање и предавање. А то би се ипак дало ласно постићи! Је ли онда чудо, што с тога певање понајвите није пиштја друго до викање, а свирка на гласовиру тандркање и добовање? Ко хоће да направи копију од какве слике, зар тај не треба да са свим познаје и разуме свој оригинал, пре него што узме у руке оловку или креду? Ко не познаје боје и слагање и противност њихову, ко не види расположај целине и не зна како се исти изазива, тај ће се заједнично трудити и трошити време.

После овог расматрања не ће бити тешко одговорити на твоје практично питање: Како се најбоље може проучити какав карактер? Одговор је ово: Кад не останемо само при том, да проникнемо у карактер, него кад управо тежимо да га пренесемо у себе самог. Лир, Мекбет, Хамлет, Ромео, Валенштајн, Тел морају се твојим гласом љутити, тужити и љубити и твој израз лица мора нам казати њихово душевно стање; они морају ступити пред гледаоце твојим ходом и твојим држањем. Само тако ћеш, по-

ред горе поменута два захтева финог и посматрања и целине, испунити још и трећи, неопходно нуждан захтев, а то је индивидуалисање, које тек даје права живота, истине и свежине, чему се свако мора поклонити. Гледај тридесет средњих глумаца како играју Лира, па ћеш видети, да су за чудо сви налик један на другог: они нам износе слабост, величину, гњев, лудило тога карактера са свим апстрактно без правог живота, а то је резултат обичног „проникнућа.“ Један виче и бесни као и други, сви по једној шаблони, по једном калуну, а нико својом особином, средствима своје вештине. Али гледај на против како приказују ту улогу двојица или тројица од већих глумаца, ако их се нађе за њу толико, па ће ти пасти у очи велика разлика, видићеш истину, која ће те занети. То је само с тога, што ови својим средствима слободно приказују, из нова стварају, Јанаушекова и Ристориница схватају „Медеју“ истина једнако, али је разлика у индивидуалној представи њиховој — обе играју тако истински, да те заносе. Исто то мораћеш приznати, кад „Ифигенију“ приказује Бајер-Брикова и Јанаушекова. Читај у Лихтенберговим писмима, што их је писао Кестнеру, онај дивни опис Герика и његових сувременика, па ћеш видити, каква је сила у индивидуализацији, где често и пајмањи детаљ има најдубља утицај. Кад један писац (у „Домаћем огњишту“ од Гуцкова) каже: „То су малености, којима уметничко дело постаје савршеним“, то он тиме мисли оне малене, привидно пезнатне црте, што усавршују, што заокружују целину и што иначе ваљано напртану слику задахну животом; али то не уме свако да учини, јер је то дано само плодним духовима и сигурној руци. Те малене црте, што се на послетку повуку, чине се само мале,

али су оне велике по своме дејству, а и по томе, што их је тешко прибавити, јер оне стају по већа.

По себи се разуме, да почетник не сме прерано поћи тим путем, јер шта нам је кадар он дати? Почекник пека се као и ученик сликарев држи испрва ваљапих узора и нека кошира, па онда нека се отима, да своју улогу својим средствима самостално и слободно приказује. Тако је дакле схватање улоге, посматрање природе, умножење и усавршење својих представа, као и проучавање добрих узора, четворострука задаћа, коју вредан глумац мора гледати да реши својим трудом. Онај, који просто подражава и површино проучава своје улоге, као што обично бива, тај чешће наизлази иза странцутице, којима стотинама њих целог свог века тумарају, него онај, који хоће сам да продукује — премда ће му прикази испрва изгледати мршави и једнострани.

О твојим даљим покушајима немам ти много рећи, јер си међу тим мало играо. Али ти не могу прећутати, да се бојим, да си већ полубоко ушао у погрешку дектамовања. Опрости се што пре те замке, јер ако дуже потраје, постаће ти оковом. Држим, да је та махна код тебе више последица рђаве школе, него марљивог проучавања и посматрања. Зар ције доста, кад се обичне ствари кажу доволно јасно и разговетно, за што се ту мора говорити високим гласом и с неким патосом? И зар је лепше и од јачег ефекта, кад се какав осећај уздисајима и кривљењем лица изрази, него оцим природним, али подмереним, мало променутим звуком гласа, што долази из дубине душе? Зар се срдња исказује код образованих, пристојних људи виком и исовком, али не племенитим ћегодовањем, које сеовољно онажа у онтијем тону гласа и наглијем говору?

По немачком језику је овој сајмишту С. П. д

С. П. је сајмиште у Берлину, где се сваке године организује велико сајмиште, на којем се излажу све новине и СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ. („Ултимо“, шаљива игра у 5 чинова, од Густава Мозера са немачког превео А. М.)

Шаљива игра „Ултимо“ јесте, како нам се чини од производа Густава Мозера, први, што пред нас излази. Њој је настало у део, да Мозера с нама упозна, да нам га представи као „вешта“ писца шаљивих игара, које у срдју друштвеног живота вадију и недостатке истога требе.

Највеће место је већ више нуга говорено, шта се од шаљиве игре иште да може захтевати и увртити добrog укуса одговорити. Па игре, које само првог занимање публике интенидирају, већ је анатема бачена; дакле није отом више пужно говорити. Констатовано је само да овај којнретни случај, да се Мозером „Ултимо“ у том погледу замерити неда. И њему у првој линији да богема је глађана, намера забављање, али је та намера, овде у складу до ведена са лепом цели, са приличном дозом поуке. Мозер не смеше с ума, да позориште у сваком жанру треба да буде и школа. Чим још престане то да буде, чим се он постане употребљавати на то, да се са њега на најфриволнији начин титра, са иоле светим и леним чувствима у човеку, — као што то такозвана „струја времена“ у новије доба још гдеđe са собом доносе — онда је по нашем мињењу за њу купцију час, а оно се још само у последњим, самртним мукама који је и неке знаке живота од себе даје; да богема да је то којнрцање јединог доста јако, да већ личи на прави живот, али се тиме не треба дати преварити; оно је, до душе, јако, али тим извесније до пропасти води. Још је сва срећа та, што неће свак свет да појури са том струјом; још их има, који позориште онако схваћају, како се оно од постаница свог схваћају, како се само њи схваћати може, те не буни

штиту, што неке усијане главе прегоне, да позориште лине оној карактера, без кога се исто као користан, уважен и ститутивни замислити не да. Међу конзервативце, међу људе „старе школе“, у томе погледу снада и Густав Мозер, Учитељским шаљивим играма, колико их ми познајемо, могосмо увек наћи они *utile eum dulci*. Он дивно забавља, али при том и лекције даје; па нико ваљда неће смети тврдити, да би лекције, обучене ученом руко, значијене природном здравом шалом и у исте скоро скрипене — али да богема тако да и нехотице из ње провиривати морају — могле бити опасне. И у шаљивој игри „Ултимо“, која је на нашу позорницу изашла у суботу 7. маја о. г., садржана је једна таква лекција, принципи, који је Мозер при замисљању свог „Ултима“ себи као неки мото ставио, и који пекавује необориву истицу, да свој радња свију људи, свакога у својој струци, доводи до цветања и благостања земљу, народ и друштвени живот.

Одећа, у коју је Мозер ту лекцију обукао, првично је за нас страна. Код нас тај сабобраћајни живот у берзјанском смислу није још тако се ђомањио, те је према томе многи од нас заједно са професором Рајхардом Шлеглом (г. Ворић) слегао раменима, кад оптровачки свештник (тако се превело *Sommergewirth* — да је добро?) Лебрехт Шлега (г. Рајковић) стаде синати: „домицилирање“, „трасирање“, „амортизирање“, „контрамандирање“ и шта ти ја ту све знам. Па већ при самој насловној речи: „Ултимо“ рађале се у многима разне хипотезе. Није се знало, да ли ће се та реч узети, онако, како се узима у трговачком специјално меничном сабобраћају, или можда како другаче. У осталом то није много сметало. Ситуације, епизоде, у које нас Мозер уводи, потпуно су разумљиве; он је са својом оригиналношћу,

срећно намештеним редом, којим су једна за другом текле, управо гољицале живце публике на смех; а и особе свака са неким особеним својством, које их карактерише, изазивљују за се симпатију гледаоца на први мах, а то за то, што су им та особена својства цекају нивине природе, што се ни за једно од истих својстава не може рећи, да је такво, да би од човека начинило ако не одлука, а оно ексалтирано створење. Та својства, каква инхерирају особама у Мозеровом „Ултиму“, сваки непристрасан гледалац мора појмити, а по нашем мњењу радо и хоће да појми, јер јој себи нису, а не могу му ни изследати никако претерана или ипак чудна. Зар је и. пр. какво претерано својство она флегматичност и комодитет Јебрехта Шлегела, она слична тежња за „појетничким“ у говору и делању код Каролине Шлегловице (гђа Ружића), она мало филистрозвна педантерија и моралија јоунулук професора Шлегела и т. д? За цело нису, а најмање још у онју форми, у којој их Мозер до-тичним особама у „Ултиму“ придаје. Тдегод је карактеристика које особе почела сувине да се истиче, гдегод се могло побојати, да ће услед тога особа иста фадном постati, а тиме интересирање гледаоца за њу ослабити: ту је Мозер вештом руком штирао, а тиме постигао, да се особа у оном интересу, које је код гледаоца на први мах побудила, задржала до краја, да није изашла изнад пиво-природнога, обичнога. То су све фигуре, извађене из свакидашњег живота, код којих се није морало пичети ванреднога, никаквих чудних епитета „за кике довући“, да би оне постале удешице за позорницу; баш најпротив, тиме, што су обичне, а тиме појмљиве и разумљиве, биле су као створене за конверзијону пажњиву игру. Па онда, што је још ваљаније, Мозер је конзеквентан у цртању својих карактера; они неће због најмањег повода сврнути с пута, којим су ишли, који они за прави држе, него тек онда, кад им се еклатантно докаже, да тај пут неваља, па и онда с њега сврћу тако скромно и пристојно, да им човек доопашање погрешке, које Мозер, као што већ рекосмо, својим особама и онако у врло малом квантуму придаје, врло радо кроз прсте гледи и опрата. Зајуга, која се Мозеру одузети не да, та је, да је кадар за једно вече са пуних пет чинова забавити, а резултатом и поучити публику, а да и не мора за то у помоћ узети чудне, неоправдане замишљаје и особе са таквим својствима, која би за све друго пре приличила, него да се изнесу на позорницу.

Радњу комада, која се постепено развија и, кроз целу игру љубопитство публике за резултат буди, овде рекапитулисати, било би из два разлога излишно. Прво и прво оном делу публике, који је комад гледа, још је за цело живот у памети чин комада, јер је та публика исти са необичном пажњом и интересом пропратила. А друго, као што смо извештени, позоришна управа није рада да са „Ултимом“ вачини „Ултим“, него је накана, па изјављену жељу са многих страна, да са репризом дуго не оклева, те тако ће и она публика, која се у суботу није десила у позоришту, добити прилике да упозна радњу Мозеровог „Ултима“, и да упознавањем исте време врло пријатно, а и корисно проведе.

Неправедно би било, кад би се прећутало, да су глумци и глумице употребили и ову згоду, да покажу, како су сву своју снагу уложили на то, како су селено сложили, да нам ваљан новитет прикажу онако, како је то истога

достојно. Овде је између остalog још и то био задатак, прокрчити пут за нас новом испцу. Да су глумци тај задатак потпуно извршили, доказало је то, што је комад код публике сјајно реисирао.

Представа у суботу 7. маја о. г. била је једна од најбољих и од боље посетењих у овој сезони. Главне улоге биле су у добрим, припознатим рукама, наиме у гг. Ружића, Рајковића, Ђорђића, у гђа Д. Ружиће и М. Рајковиће, и у гђа Ј. Поповићеве и Л. Хаџићеве, који су сви своје улоге добро проучили и с њима са свим спремни и сигури на среду извали. И приказачи мање више споредних улога гг. Јукић, Марковић, Божковић, Добриновић, Јуришић и гђа Б. Хаџићева допринели су своје тако сјајном успеху комада

Г.

ПОЗОРИШТЕ.

(Народно позориште у Загребу). Прошли суботе, 12. маја, видесмо на нашем позоришту „Далилду“, од О. Фелјета. Ова Фелјетова врло оштроумно замишљена драма одбила нас је немило. Радња је најпосле сасвим малена. Каваљер Карниоли (г. Мајровић) нашао је у Далматији неког младића Андрију (г. Јовановић), у коме има врло много композиторска дара. Тај дар младићев развија учитељ музике Немац Сартори (г. Миљан). Андрији при том омили учитељева ћерка Марта (гђа Фрајденрејхова). Хоће да је узме за жену управо, кад му се прва опера пева. Карниоли се уилами. Ожени ли се Андрија, мисли он, задремаће његов уметнички дар. Да осујети женидбу, задаћи Карниоли Андрију у љубавне мреже лене, гренице, маркезе Фалконијери (гђа Перисовић). Маркеза, права змија, савија се око младићева срца, који пропада у блуду и ништа не ради. Најпосле се досади маркези то ѡубакање. Нађе себи другог љубавника — тенористу. Карниоли врати се из Плагијолске и увиди, какво је зло почипило. Марта умре од жалости, а Андрија, паде, мртав, на земљу, кад опази, да је маркеза с тенористом побегла. Фелје је хтео овде доказати да распуштен, разблудни живот убија јајвећи, уметнички таленат, по чему да како-следи, да редован живот није препрека развитку талента. Те Фелјетове те же неће запаста нико побијати, али докази су му одвећ жестоки и драматични. Маркеза, која је младића стисла у своје канџе, у пркос маркезату је куртизана највише врсте, измет свога школа, која плаче, која се преклиње, говорећи о својој љубави, а скоро у исти час побегне са другим мушкарцем. Карактер јој је тако низак, да не може бити драматичан. Још мање је трагичан карактер компонисте Андрије. Без борбе нема трагичног јунака. Криви ентузијазам Карниолија снојио је даровитог младића отменом блудницом — а Андрија нема ни мрвице воље — мута је то, која је нала у блатну воду, па се не може да извуче. У кратко, у целом комаду има спољнег ефекта, али нема активитета. Представљало се добро. Пре свега ваља нам споменети врло пристапљавање гђе Перисове, која је после тешке болести први пут ступила на позорницу. Гђа би поздрављена дуготрајним плескањем и лепом китом цвећа, и ми поздрављамо ту врсну глумицу, која је свакако украс за наше позориште. Другим глумцима вије било приговора „Vienac.“

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

27. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕТИПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 15. МАЈА 1877.

ПО ДРУГИ ПУТ:

УЛТИМО.

ШАЛДА ИГРА у 5 чинова, од Густава Мозера, с немачког превео А. М.

ОСОБЕ:

Лебрехт Шлегл, трговачки саветник	С. Рајковић.
Каролина, жена му	Д. Ружићка.
Тереза, кћи им	М. Рајковићка.
Рајнхард Шлегл, професор	Зорић.
Павлина, жена му	Ј. Поповићева.
Хедвига, кћи им	Л. Хадићева.
Ланге	Лукић.
Хаз, племић	Марковић.
Бруно Берндт, лечник	Бошковић.
Алберт Рихтер	Ружић.
Бернхарди, књиговођа код Лебрехта	Рашић.
Шенеман, професора Шлегла фактотум	Добриновић.
Аугуст, слуга код Лебрехта	Јуришић.
Балдерка	Б. Хадићева.

Збива се у великој вароши у данашње време.

У понедељник 16. маја први пут: „ДОН ЦЕЗАР ОД БАЗАНА“. Драма у 5 чинова, написао Диманоар, превео Н.

Г. М. РАЈКОВИЋКА и г. С. РАЈКОВИЋ, пре тога чланови народног позоришта у Загребу, као гости.

Ко од наших претплатника жели своја места за ову представу задржати, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној лисарници најдуже до 11 сахата пре подне.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.